

INNOVATSIYA – YANGI ILMIY-TEXNIK YUTUQLARDAN FOYDALANISH USULI SIFATIDA

Aliyeva Matluba Jakbaraliyevna

*Namangan davlat pedagogika instituti,
Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi 1-kurs magistranti*

Qambarov Abdujabbor Boxoroliyevich

*Namangan davlat pedagogika instituti,
Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrasida dotsenti, PhD.*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada innovatsiyaning mohiyati, uning zamonaviy dunyoda yangi ilmiy-texnik yutuqlardan foydalanish usuli sifatida o'рни tahlil qilinadi. Innovatsiya tushunchasi iqtisodiyot, texnologiya va ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlarga qanday ta'sir ko'rsatishi, yangi g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish jarayoni va uning samaradorligini oshirish omillari ko'rsatib beriladi. Maqolada innovatsiyaning turli sohalardagi o'рни misollar orqali yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *innovatsiya, ilmiy-texnik yutuqlar, texnologiya, iqtisodiyot, tadqiqot, rivojlanish, yangilik, tatbiq etish.*

Аннотация: *В данной статье анализируется сущность инноваций, их роль как метода использования новых научно-технических достижений в современном мире. Концепция инноваций рассматривается как влияние на изменения в экономике, технологиях и общественной жизни, процесс внедрения новых идей в практику и факторы, повышающие их эффективность. В статье роль инноваций иллюстрируется примерами в различных областях.*

Ключевые слова: *инновации, научно-технические достижения, технологии, экономика, исследования, разработки, новизна, внедрение.*

Abstract: *This article analyzes the essence of innovation, its role as a method of using new scientific and technical achievements in the modern world. The concept of innovation is shown as an impact on changes in the economy, technology and social life, the process of implementing new ideas into practice and the factors that increase its effectiveness. The article illustrates the role of innovation in various fields through examples.*

Keywords: *innovation, scientific and technical achievements, technology, economy, research, development, novelty, implementation.*

1. KIRISH

Innovatsiya (lotincha "innovatio" – yangilash, o'zgartirish) — bu mavjud tizimlarda yangi g'oyalar, usullar, mahsulotlar, xizmatlar yoki jarayonlarni yaratish va ularni muvaffaqiyatli tatbiq etishdir. Innovatsiyaning zamonaviy dunyodagi eng muhim harakatlantiruvchi kuchlaridan biri bu yangi ilmiy-texnik yutuqlardan foydalanishdir. Ilm-fan va texnika

taraqqiyoti tezlashgan sayin, yangi kashfiyotlar va ixtirolar jamiyat hayotini tubdan o'zgartirib, yangi imkoniyatlarni ochmoqda.

Innovatsiya — bu shunchaki yangilik yaratish emas, balki yaratilgan yangilikni samarali va foydali tarzda amaliyotga joriy etish jarayonidir. Bugungi kunda raqobatbardosh bo'lish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va ijtimoiy muammolarni hal etish uchun ilmiy-texnik yutuqlarni innovatsiya jarayoniga jalb etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa o'z navbatida, tadqiqot va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqani kuchaytirishni talab qiladi.

Zamonaviy davrda innovatsion texnologiyalar juda tez rivojlanmoqda. Internet, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar va boshqa texnologiyalar innovatsion jarayonlarni tezlashtiradi. Ushbu texnologiyalar yordamida yangi mahsulotlar va xizmatlar yaratish, shuningdek, mavjud jarayonlarni takomillashtirish imkoniyatlari paydo bo'ladi.

Bilamizki, yurtimizda ham innovatsiya to'g'risida qonun loyihasi mavjud bo'lib, ya'ni O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 24.07.2020 yildagi O'RQ-630-son bilan tasdiqlangan. Jumladan, "Innovatsion faoliyat to'g'risida" gi qonunda ham, quyidagi asosiy tushunchalar qo'llaniladi:

innovatsiya — fuqarolik muomalasiga kiritilgan yoki shaxsiy ehtiyojlar uchun foydalaniladigan, qo'llanilishi amaliyotda katta ijtimoiy-iqtisodiy samaraga erishishni ta'minlaydigan yangi ishlanma;

innovatsion infratuzilma — innovatsion faoliyatni moddiy-texnik, moliyaviy, tashkiliy-uslubiy, axborot, konsultativ va boshqa jihatdan ta'minlaydigan korxonalar, tashkilotlar, muassasalar, mulkchilikning istalgan shaklidagi ular birlashmalarining majmui;

innovatsion loyiha — yangi ishlanmalar yaratish uchun bajarish muddatlarini, ijrochilarni, moliyalashtirish manbalarini va tegishli infratuzilmani shakllantirishni nazarda tutuvchi tadbirlar majmui;

innovatsion faoliyat — yangi ishlanmalarni tashkil etish, shuningdek ishlab chiqarish sohasida ularning o'tkazilishi va amalga oshirilishini ta'minlash bo'yicha faoliyat;

innovatsiyalar yaratish uchun davlat buyurtmasi — O'zbekiston Respublikasi Davlat budjeti mablag'lari va qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobiga innovatsion loyihani bajarish uchun topshiriq;

texnologiyalar transferi — yangi ishlanmani u olinadigan (ishlab chiqariladigan) sohadan amalda qo'llash sohasiga o'tkazishga qaratilgan tadbirlar majmui;

yangi ishlanma — mavjud o'xshash intellektual faoliyat natijalariga nisbatan yangi belgilarga ega bo'lgan, amalda qo'llash mumkin bo'lgan va amaliyotda undan foydalanganda katta ijtimoiy-iqtisodiy samaraga erishishni ta'minlay oladigan intellektual faoliyat natijasi (ishlab chiqarish, ma'muriy, tijorat yoki boshqa xususiyatga ega yangi yoki mukammal texnologiya, xizmat va tashkiliy-texnik yechim).

2. Metodlar. Maqolada innovatsiyani ilmiy-texnik yutuqlardan foydalanish usuli sifatida tahlil qilish uchun tizimli va qiyosiy-tarixiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi bosqichlar amalga oshirildi:

1. Adabiyotlar tahlili: Innovatsiya, ilmiy-texnik taraqqiyot, texnologiya va rivojlanishga oid ilmiy-nazariy manbalar, maqolalar va kitoblar o'rganildi.

2. Qiyosiy tahlil: Turli mamlakatlar va sohalarda innovatsiyalarning shakllanishi va ilmiy-texnik yutuqlardan foydalanish usullari qiyoslandi.

3. Tarixiy sharh: Ilmiy-texnik yutuqlarning innovatsion jarayonlarga ta'sirining tarixiy rivojlanishi ko'rib chiqildi.

4. Namunaalash: Innovatsion loyihalar va ularda ilmiy-texnik yutuqlardan foydalanish misollari (masalan, IT, biotexnologiya sohalarida) tahlil qilindi.

3. Natijalar. Innovatsiya jarayonida ilmiy-texnik yutuqlardan foydalanish quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

1. Yangi mahsulot va xizmatlar yaratish:

Ilmiy kashfiyotlar (masalan, yangi materiallar, dori vositalari) amaliyotga tatbiq etilib, bozorga yangi mahsulotlar chiqariladi (masalan, nano-materiallardan tayyorlangan texnika, genetik jihatdan o'zgartirilgan oziq-ovqatlar).

Dasturiy ta'minot, sun'iy intellekt kabi texnik yutuqlar yangi turdagi xizmatlar (masalan, onlayn ta'lim platformalari, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari) paydo bo'lishiga olib keladi.

2. Ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish:

Robototexnika, avtomatlashtirish va raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, mehnat xarajatlarini kamaytiradi.

Energiya samarador texnologiyalar ekologik muammolarni hal etishga yordam beradi.

3. Ijtimoiy sohalarda innovatsiya:

Tibbiyotda yangi diagnostika va davolash usullari (masalan, gen terapiyasi), telemeditsina kabi xizmatlar joriy etiladi.

Ta'limda masofaviy ta'lim, virtual laboratoriyalar, elektron kutubxonalar kabi yangiliklar o'quv jarayonini o'zgartiradi.

Innovatsiya — bu ilmiy izlanishlardan boshlanib, yakunda bozorda yoki jamiyatda o'z o'rnini topgan yangilikdir. Bu jarayonda ilmiy-texnik yutuqlar markaziy o'rin tutadi.

4. Muhokama. Innovatsiyaning ilmiy-texnik yutuqlardan foydalanish usuli sifatida mohiyati shundaki, u faqat kashfiyotlar bilan cheklanmay, ularning amaliy qiymatini va bozorga mosligini ham hisobga oladi. Bu jarayon ko'pincha quyidagi omillarga bog'liq:

Moliyalashtirish: Ilmiy-texnik loyihalarni qo'llab-quvvatlash uchun zarur investitsiyalar.

Qonunchilik baza: Intellektual mulkni himoya qilish, litsenziyalash va standartlash mexanizmlari.

Tadqiqot va ishlab chiqarish integratsiyasi: Universitetlar, ilmiy-tadqiqot institutlari va sanoat korxonalari o'rtasidagi hamkorlik.

Kadrlar tayyorlash: Innovatsion faoliyat uchun malakali mutaxassislarni tayyorlash.

Innovatsiyaning muvaffaqiyati ilm-fan natijalarini qanchalik tez va samarali tijoratlashtirish (kommersiallashtirish) hamda ularni kundalik hayotga joriy eta olishga bog'liq. Masalan, sun'iy intellekt sohasidagi so'nggi yutuqlar (mashinani o'rganish, chuqur o'rganish)

dasturiy ta'minot, tibbiyot, transport va boshqa ko'plab sohalarda innovatsion mahsulotlar va xizmatlar paydo bo'lishiga olib kelmoqda.

Innovatsiyalar turli yo'llar bilan ko'rib chiqiladi: texnologiya, tijorat, ijtimoiy tizimlar, iqtisodiy rivojlanish va siyosatni shakllantirish bilan bog'liq. Shunga ko'ra, ilmiy adabiyotlarda innovatsiyalarni kontseptsiyalashga keng yondashuvlar mavjud.

“Innovatsiya” tushunchasini kontseptsiyalashda uni boshqa tushunchalar bilan taqqoslash foydalidir. Xususan, ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanishicha, “innovatsiya” tushunchasi ko'pincha “ixtiro” tushunchasi bilan aralashib ketadi, bu yangi texnik rivojlanishni yaratish yoki eskisini takomillashtirish va yangi echimlarni joriy etishni anglatuvchi yangilik atamasini anglatadi. Bundan tashqari, tovarlar va xizmatlarning ko'plab yaxshilanishlarini shunchaki “takomillashtirish” so'zi deb atash to'g'riroq bo'ladi. Ba'zida “yangilik” tushunchasi o'rniga “o'zgarish” va “ijodkorlik” tushunchalari ham qo'llanilishi mumkin.

5. Xulosa. Innovatsiya — bu zamonaviy jamiyatning rivojlanishidagi asosiy kalit bo'lib, u yangi ilmiy-texnik yutuqlardan foydalanish jarayoni orqali amalga oshadi. Ushbu jarayon yangi g'oyalarni hayotga tatbiq etish, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, ijtimoiy hayotni yaxshilash va raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Ilmiy-texnik taraqqiyotni innovatsion jarayonlarga yo'naltirish va ularni qo'llab-quvvatlash strategik muhim vazifa hisoblanadi. Kelajakda innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish global taraqqiyotga erishishning muhim sharti bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Porter M.E. “The Competitive Advantage of Nations.” Harvard Business School Press, 1990.
2. Schumpeter J.A. “The Theory of Economic Development.” Transaction Publishers, 1934.
3. OECD. “Proposed Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data.” Oslo Manual, 3rd Edition, 2005.
4. Christensen C.M. “The Innovator’s Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail.” Harvard Business Review Press, 1997.
5. Ilmiy jurnallar: “Vestnik Rossiyskoy Akademii Nauk”, “Journal of Industrial and Corporate Change”, “Harvard Business Review” va boshqalar.